

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 380

Unia Europejska w 10 lat po największym rozszerzeniu

Redaktorzy naukowi
Ewa Pancer-Cybulska
Ewa Szostak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Teresa Zielińska
Redaktor techniczny i korektor: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-439-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Procesy rozwojowe krajów i regionów Europy – konwergencja czy dywergencja?

Jan Borowiec: Konwergencja regionalna w Unii Europejskiej.....	15
Leszek Cybulski: Dywergencja rozwoju regionalnego w krajach UE po 2000 roku a polityka spójności.....	26
Zofia Hasińska: Regionalne zróżnicowanie zmian zatrudnienia w Polsce w okresie integracji europejskiej	39
Jarosław M. Nazarczuk: Kryzys gospodarczy a zróżnicowanie regionalne w UE.....	50
Pasquale Tridico: Ten years after the accession of Central and Eastern Europe countries in the EU: evaluation in comparison to the transition in former Soviet Republic.....	60
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Some aspects of economic development of the Latvian market during 10 years of its membership in the European Union.....	82
Dilara Usmanova: Enhancement of the methodological and systematic founda- tion for monitoring socio-economic developments in Latvian regions..	94
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Zmiany poziomu rozwoju społecz- no-ekonomicznego powiatów w Polsce a pozyskiwanie środków z UE....	102

Część 2. Polityka spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej jako narzędzie rozwoju Unii Europejskiej

Wojciech Bożek: Znaczenie i wysokość środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej jako kategorii środków publicznych.....	117
Krystian Heffner, Piotr Gibas: Polityka spójności UE a obszary funkcyjnal- ne centrów regionalnych w Polsce.....	127
Natalia Konopińska: Polityka spójności a obszary górskie na przykładzie programu „Alpine Space”.....	139
Joanna Kudelko: Nowy model europejskiej polityki spójności i jego możli- we konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce.....	150
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Statystyka publiczna w procesie monitorowania wymiaru terytorialnego polityki spójności	158

Magdalena Pronobis: Fundusze strukturalne w roli kapitału wysokiego ryzyka: skala i przesłanki interwencji.....	166
--	-----

Część 3. Beneficjenci polityki spójności

Adam A. Ambroziak: Prawne i ekonomiczne aspekty pomocy regionalnej w Polsce po akcesji do UE.....	177
Maria Bucka: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w okresie realizacji polityki spójności w 2007-2013	189
Barbara Kryk: Rozwój przedsiębiorczości kobiet w Polsce jako wyraz realizacji unijnej polityki równości	197
Paweł Mańczyk: Opodatkowanie pomocy finansowej z Funduszu Spójności	207
Beata Skubiak: Czy fundusze strukturalne rozwijają województwo zachodniopomorskie?.....	215
Justyna Socińska: Rola i znaczenie Programu Leader w rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013 na przykładzie województwa opolskiego ..	225
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: Praktyczne aspekty wdrażania podejścia Leader na przykładzie Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Grup Rybackich funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim.....	233
Katarzyna Tracz-Krupa: Analiza wpływu Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój zasobów ludzkich w Polsce	245
Anna Tutak: Zmiany w podejściu do świadczenia usług szkoleniowych w ramach EFS w latach 2004-2013	256
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Samorząd lokalny jako beneficjent funduszy unijnych (na przykładzie gmin województwa warmińsko-mazurskiego)	266

Część 4. Wiedza i innowacje a polityka spójności Unii Europejskiej

Małgorzata Dziembala: Wspieranie inteligentnych specjalizacji regionów w Unii Europejskiej w warunkach globalizacji	279
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Programy rozwojowe uczelni szansą wzbogacenia oferty i podniesienia jakości kształcenia w polskich szkołach wyższych	289
Dorota Murzyn: Innowacyjność w polityce spójności Unii Europejskiej.....	301
Aleksandra Nowakowska: Inteligentne specjalizacje regionalne – nowa idea i wyzwanie dla polityki regionalnej	310
Agata Surówka: Innowacyjność województw Polski Wschodniej na tle kraju	319

Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Social and economic development of regions based on cluster programs: European and Russian experience .	327
Monika Zadrożniak: Wyrównywanie szans edukacyjnych w ramach polityki spójności jako kierunek poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce	334

Część 5. Problemy rozwoju regionalnego

Bernadeta Baran: Terytorialne odniesienie działań rozwojowych w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego	345
Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Pozycja ustrojowa samorządu województwa w kontekście jego roli w polityce rozwoju w Polsce	356
Łukasz Olipra: Dostępność usług transportu lotniczego jako czynnik lokalizacji inwestycji zagranicznych na Dolnym Śląsku.....	368
Ewa Pancer-Cybulska: Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) w pakiecie legislacyjnym na okres programowania 2014-2020	383
Ewa Szostak: Umowa Partnerstwa a Regionalny Program Operacyjny dla Dolnego Śląska na lata 2014-2020	394
Paweł Wacek: Rozwój gospodarczy a systemy transportowe regionów Polski.....	406
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Wybrane aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego województwa dolnośląskiego po wejściu do Unii Europejskiej.....	416

Część 6. Rozwój społeczno-gospodarczy w Europie i problemy integracji

Iwo Augustyński: Struktura zadłużenia firm polskich na tle wybranych krajów europejskich na tle kryzysu z 2008 roku	429
Tetiana Girchenko: Formation of competitiveness of Ukrainian banks under the influence of foreign capital	443
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model ochrony konsumentów w Unii Europejskiej	453
Danuta Kabat-Rudnicka: Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego RP w kluczowych kwestiach integracji europejskiej. Uwagi na marginesie polskiego członkostwa w Unii Europejskiej	465
Lidia Kłos: Rzeczowy wymiar polityki spójności w rozwoju branży wodno-kanalizacyjnej w Polsce	472
Zbigniew Mikołajewicz: Bezpieczeństwo energetyczne w polityce spójności Unii Europejskiej	481

Danuta Milaszewicz: Jakość rządzenia a rozwój społeczno-gospodarczy w krajach UE	491
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej w aspekcie zrównoważonego rozwoju.....	501
Zhanna Tsaurkubule: Improving social policy of Latvia as a factor of sustainable development of the state.....	510
Grażyna Węgrzyn: Zmiany strukturalne na rynku pracy – modernizacja czy stagnacja?	525

Summaries

Jan Borowiec: Regional convergence in the European Union	25
Leszek Cybulski: Divergence of regional development in the EU after 2000 and Cohesion Policy.....	38
Zofia Hasińska: Regional differentiation of changes in employment in Poland in the period of EU integration.....	49
Jarosław M. Nazarczuk: Economic crisis and regional inequalities in the European Union.....	59
Pasquale Tridico: Dziesięć lat po przystąpieniu krajów centralnej i wschodniej Europy do Unii Europejskiej: porównanie z przemianami w byłym Związku Radzieckim	81
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Wybrane aspekty rozwoju ekonomicznego rynku Łotwy w ciągu dziesięciu lat jej członkostwa w Unii Europejskiej.....	93
Dilara Usmanova: Udoskonalanie metodologicznej i systematycznej organizacji monitorowania rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów łotewskich.....	101
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Districts changes in the socio-economic development level in Poland and obtaining EU funds.....	113
Wojciech Bożek: Significance and amount of funds from the budget of the European Union as a category of public resources.....	126
Krystian Heffner, Piotr Gibas: EU cohesion policy and functional areas of regional centres in Poland	135
Natalia Konopińska: “Alpine Space Programme” as an example of implementation of cohesion policy in mountain areas	149
Joanna Kudelko: New model of the European cohesion policy and its implications for social and economic development in Poland.....	157
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Public statistics in the process of monitoring of territorial dimension of cohesion policy.....	165
Magdalena Pronobis: Structural funds as venture capital: scale and conditions for intervention.....	174

Adam A. Ambroziak: Legal and economic aspects of regional state aid in Poland after the accession to the EU	188
Maria Bucka: Development of small and medium-sized enterprises during the implementation of cohesion policy in 2007-2013	196
Barbara Kryk: Development of women's entrepreneurship in Poland as a form of EU policy implementation of gender equality and employment ...	206
Paweł Mańczyk: Taxation of the financial assistance from the Cohesion Fund	214
Beata Skubiak: Do the structural funds develop Western Pomerania?	224
Justyna Socińska: Role and importance of Leader in the development of rural areas in 2007-2013 on the example of the Opole Voivodeship	232
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: The practical aspects of the implementation of the LEADER approach on the example of the LAGs and Fisheries Local Action Groups operating in the Warmia and Mazury Voivodeship	243
Katarzyna Tracz-Krupa: Analysis of the European Social Fund impact on the human resource development in Poland	255
Anna Tutak: Changes in approach to training programs conducted under Europejski Fundusz Społeczny fund in years 2004-2013	264
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Local government as a beneficiary of EU funds (on the example of the municipalities of the Warmia and Mazury Voivodeship)	275
Małgorzata Dziembala: Supporting of smart specialization of regions in the European Union in a globalized market	288
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Development programs of universities as an opportunity for developing educational offer and improving the quality of teaching at Polish universities	300
Dorota Murzyn: Innovativeness in EU cohesion policy	309
Aleksandra Nowakowska: Regional smart specializations – a new idea and a challenge for regional policy	318
Agata Surówka: Innovativeness of Eastern Poland voivodeships compared with other regions	326
Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Rozwój społeczno-gospodarczy regionów na podstawie programów klastrowych: doświadczenia Unii Europejskiej i Rosji	333
Monika Zadrożniak: Equalization of educational opportunities within the framework of cohesion policy as a way to improve the quality of life for residents of rural areas in Poland	342
Bernadeta Baran: Territorial dimension in the development strategy for the Lower Silesian Voivodeship	355

Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Legal status of voivodeship self-government in the context of its role in the development policy in Poland	367
Lukasz Olipra: Accessibility of the air transport services as a determinant of foreign investments location in Lower Silesia.....	381
Ewa Pancer-Cybulska: European Groupings of Territorial Cooperation (EGTC) in the legislative package for the 2014-2020 programming period.....	393
Ewa Szostak: Partnership Agreement and Regional Operational Program for Lower Silesia for the years 2014-2020.....	405
Paweł Wacek: Economic development and Polish transportation systems.....	415
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Selected aspects of socio-economic and spatial development of Lower Silesian voivodeship after joining the European Union	426
Iwo Augustyński: Comparison of the debt structure of Polish companies with selected EU member countries against the background of the financial crisis from 2008.....	442
Tetiana Girchenko: Kształtowanie się konkurencyjności banków ukraińskich pod wpływem obcego kapitału.....	452
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model of consumer protection in the European Union.....	464
Danuta Kabat-Rudnicka: Polish Constitutional Court's jurisdiction on the key issues of the European integration. Remarks on Poland's membership in the European Union.....	471
Lidia Kłos: Material dimension of cohesion policy in the development of the water-sewage industry in Poland.....	480
Zbigniew Mikołajewicz: Energy security in the cohesion policy of the European Union.....	490
Danuta Miłaszewicz: Governance quality vs. socio-economic development in the European Union.....	500
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Sustainable development approach in agriculture competitiveness of Eastern Poland	509
Zhanna Tsaurkubule: Poprawa polityki społecznej Łotwy jako czynnik zrównoważonego rozwoju państwa.....	524
Grażyna Węgrzyn: Structural changes in the labour market – modernisation or stagnation?.....	534

Barbara Kryk

Uniwersytet Szczeciński

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI Kobiet W POLSCE JAKO WYRAZ REALIZACJI UNIJNEJ POLITYKI RÓWNOŚCI

Streszczenie: Zachęcanie kobiet do realizowania działalności na własny rachunek jest istotne z punktu widzenia realizacji polityki równości płci, zatrudnienia i wzrostu gospodarczego. Z tego względu podejmowane są działania mające pobudzić przedsiębiorczość kobiet. Celem artykułu jest zaprezentowanie rozwoju tej przedsiębiorczości w Polsce po stowarzyszeniu z UE w kontekście wymogów unijnych oraz próba odpowiedzi na pytanie: czy nadal potrzebne są działania wspierające ten proces? W artykule wykorzystano metodę analizy aktów prawnych oraz danych statystycznych pochodzących z raportów i opracowań statystycznych na ten temat. Umożliwiło to wskazanie trendów zmian i ich ocenę.

Słowa kluczowe: polityka równości i zatrudnienia, przedsiębiorczość kobiet.

DOI: 10.15611/pn.2015.380.17

1. Wstęp

We wszystkich krajach UE kobiety stanowią znaczący rezerwuwar niewykorzystanych zasobów pracy, a stopa bezrobocia wśród nich jest wyższa niż wśród mężczyzn, pomimo lepszego wykształcenia. Stąd istotne jest pobudzanie przedsiębiorczości u kobiet. Służą temu uregulowania prawne, narzędzia i działania podejmowane m.in. w ramach polityki równości płci, oddziałujące na zatrudnienie. Warto więc sprawdzić, jak rozwija się przedsiębiorczość kobiet w Polsce od momentu przystąpienia do UE w kontekście jej wymogów. Z tego względu syntetycznie przedstawiono najważniejsze uregulowania unijne z zakresu polityki równościowej nawiązujące do aktywizacji biznesowej kobiet, rozwój tego procesu oraz wyniki oceny zachodzących zmian. Na tym tle podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: czy nadal potrzebne są działania wspierające ten proces?

2. Uregulowania Unii Europejskiej nawiązujące do aktywizacji biznesowej kobiet

Unia Europejska w istotny sposób przyczyniła się do aktywizacji zawodowej i biznesowej kobiet poprzez obszerny zbiór prawodawstwa w zakresie równego traktowania oraz włączenia kwestii płci do poszczególnych obszarów polityki i instrumentów unijnych. Dzięki temu istnieje pozytywna tendencja w rozwoju społeczeństwa, rynku pracy i przedsiębiorczości we wszystkich krajach członkowskich.

Do najważniejszych dokumentów poruszających, w sposób bezpośredni lub pośredni, kwestię rozwoju przedsiębiorczości kobiet i stworzenia odpowiednich do tego warunków należą m.in.:

1. Strategia Europa 2020, w której jedną z siedmiu inicjatyw przewodnich jest wzrost gospodarczy sprzyjający włączeniu społecznemu, w tym kobiet, do rynku pracy. Wskazano tam na konieczność: podniesienia do 75% odsetka zatrudnionych osób w wieku produkcyjnym (20-64 lat), przyspieszenia reform służących wdrożeniu modelu *flexicurity*, dostosowania kwalifikacji pracowników do potrzeb rynku pracy, poprawy jakości miejsc i warunków pracy, stworzenia lepszego otoczenia dla tworzenia miejsc pracy.

2. Plan działań na rzecz równości kobiet i mężczyzn na lata 2006-2010 wskazujący m.in. na wyrównanie niezależności ekonomicznej kobiet przez zwiększenie ich zatrudnienia w drodze przeznaczania na to większych środków oraz rozwoju przedsiębiorczości kobiet, ułatwianie godzenia życia osobistego i prywatnego z pracą.

3. Strategia na rzecz równości kobiet i mężczyzn 2010-2015. Ustanowiono w niej sześć obszarów priorytetowych, tożsamyh z Kartą Kobiet przyjętą w marcu 2010 r., mających służyć aktywizacji kobiet i poprawie ich sytuacji na rynku pracy. Zasygnalizowano w niej możliwość podjęcia ukierunkowanych inicjatyw, mających się przyczynić do zwiększenia liczby kobiet na stanowiskach związanych z podejmowaniem decyzji. Z tą strategią jest związany wniosek Komisji Europejskiej (KE) z 14 listopada 2012 r. w sprawie udziału kobiet we władzach spółek. Wyznaczono w nim cel 40-procentowego udziału kobiet we władzach, z uwzględnieniem kwalifikacji.

4. Dyrektywa 2002/73/WE oraz Dyrektywa 2006/54/WE dotyczące wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego, przynależności organizacyjnej oraz warunków pracy w sektorze prywatnym i publicznym.

5. KOM 2007/424 w sprawie niwelowania różnicowania płacy ze względu na płeć oraz zwalczanie jego przyczyn.

6. Dyrektywa w sprawie urlopu macierzyńskiego (KOM 2008/637). Zobowiązała ona do wydłużenia urlopu macierzyńskiego z 14 do 18 tygodni i wspierania powrotu do pracy, co ma ułatwić godzenie życia zawodowego, prywatnego i rodzinnego.

7. Dyrektywa w sprawie równego traktowania kobiet i mężczyzn prowadzących działalność na własny rachunek (KOM 2008/636). Wprowadziła ona zmiany we wspólnotowych ramach prawnych dotyczących stosowania zasady równości osób prowadzących działalność na własny rachunek i ich małżonków oraz innych zasad przyczyniających się do wykonywania takiej działalności. Rada Europejska (RE) wezwała do zagwarantowania praw związanych z macierzyństwem i ojcostwem osób prowadzących działalność na własny rachunek i pomagających im współmałżonków.

8. Rezolucja Parlamentu Europejskiego „Pekin+15 – Platforma działania ONZ na rzecz równości płci” z 2010 r. zawierająca konkluzje dotyczące realizacji postanowień „Pekińskiej Platformy Działania”, wskazujące na konieczność dalszego wdrażania zasady równości płci, bo wcześniej wyznaczone cele nie zostały osiągnięte.

9. Konkluzje RE dotyczące znacznego wkładu, jaki polityka na rzecz równości płci może wnieść w trwały wzrost gospodarczy, zatrudnienie i włączenie społeczne oraz potrzeby wzmocnienia aspektu płci w ramach strategii Europa 2020 (dokument Rady nr 15488/09).

10. Komunikat KE „Wspólne zobowiązanie na rzecz zatrudnienia” (KOM 2009/259), w którym uznano potrzebę wzmocnienia środków na rzecz równości płci w ramach działań podejmowanych w związku z kryzysem, aby zaktywizować kobiety na rynku pracy i w biznesie, stanowią one bowiem duży rezerwuar niewykorzystanych zasobów pracy.

11. Dokument RE z 2002 r. (ze szczytu w Barcelonie) dotyczący godzenia życia rodzinnego i zawodowego. Zobowiązano państwa członkowskie m.in. do zapewnienia do 2010 r. opieki przedszkolnej dla 90% dzieci w wieku 3-6 lat i 30% dzieci w wieku do lat 3, a także do stworzenia odpowiedniego systemu opieki nad osobami starszymi.

12. Dyrektywa w sprawie wdrożenia zmienionego porozumienia ramowego dotyczącego urlopu rodzicielskiego (2010/18/UE). Pozwoli na wydłużenie urlopu rodzicielskiego i elastyczną organizację czasu pracy w wyznaczonym okresie po powrocie z takiego urlopu.

13. Dokument KE „Przedsiębiorczość 2020” mający na celu m.in. promowanie przedsiębiorczości kobiet.

14. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 13 września 2011 r. w sprawie kobiet w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Przedstawione dokumenty są podstawą podejmowania w Polsce określonych działań oraz wprowadzania zmian w obowiązującym prawodawstwie w zakresie równości płci i szans na rynku pracy. Znajduje to wyraz m.in. w przepisach, wśród których do najważniejszych należą:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (art. 32 i 33).
- Kodeks pracy (DzU 1998, nr 21, poz. 94, z późn. zm. – rozdział IIa).

- Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (DzU 2008, nr 69, poz. 415, z późn. zm.).
- Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (DzU 2013, poz. 675).

Aktualizacja i pojawianie się nowych dokumentów mających ułatwić kobietom podejmowanie samodzielnej działalności gospodarczej świadczą zarówno o randze tego zagadnienia, jak i ciągłych niedostatkach w tym zakresie. Potwierdzenie tego można znaleźć w sprawozdaniach przedstawianych corocznie przez KE z postępów we wdrażaniu postanowień dotyczących równości płci na rynku pracy i w biznesie. Analiza przeprowadzona dla potrzeb niniejszego opracowania wykazała, że w badanym okresie nastąpiły zmiany na lepsze, ale w żadnym kraju członkowskim nie osiągnięto wyznaczonych celów, w tym również w odniesieniu do przedsiębiorczości kobiet [Sprawozdania KE „Równość kobiet i mężczyzn”... 2010-2013]. Stąd KE zaleca dalsze działania związane m.in. z propagowaniem przedsiębiorczości wśród kobiet, poprawą jakości zatrudnienia oraz rozwiązania, które ułatwią godzenie życia zawodowego z życiem rodzinnym. Z tego względu warto sprawdzić, jak rozwijała się przedsiębiorczość kobiet w Polsce po przystąpieniu do UE w kontekście respektowania przepisów równościowych na rynku pracy i w biznesie.

3. Analiza przedsiębiorczości kobiet w Polsce

Rozwój przedsiębiorczości kobiet w Polsce jest zdeterminowany wieloma różnymi czynnikami i ograniczającymi go barierami (por. m.in. [Kryk, Kotnis 2014; Lisowska 2001, 2010]). Niestety, wyznaczone wymogi wydawnicze i cel opracowania uniemożliwiają ponowne ich omawianie, z tego względu skoncentrowano się na syntetycznym przedstawieniu istniejącej sytuacji.

Generalnie w Polsce w latach 2004-2012 zwiększyła się liczba kobiet pracujących, w tym pracujących na własny rachunek (tab. 1). Jedynie w 2010 r. zmniejszyła się liczba kobiet pracujących na rachunek własny poza rolnictwem, co przypuszczalnie miało związek z kryzysem gospodarczym. Znalazło to odzwierciedlenie we wskaźnikach udziału kobiet pracujących na własny rachunek wśród ogółu kobiet pracujących, ogółu przedsiębiorców oraz ogółu pracujących. Wskaźniki te, po spadku w 2010 r., powoli wzrastają. Analizując te wskaźniki w relacji do liczby kobiet aktywnych zawodowo oraz wskaźnika aktywności zawodowej i zatrudnienia kobiet, można zauważyć, że wśród kobiet jest jeszcze duży niewykorzystany potencjał do rozwoju przedsiębiorczości¹.

Dotychczas w Polsce to mężczyźni wykazywali się większą aktywnością w podejmowaniu działalności gospodarczej niż kobiety. W 2011 r. utworzyli oni 62,9% z ogółu zarejestrowanych przedsiębiorstw, podczas gdy kobiety 37,1%. Firmy zakła-

¹ W 2004 r. liczba kobiet aktywnych zawodowo wynosiła 7616 tys. i była o ok. 24% większa od liczby kobiet pracujących. W 2012 r. ich liczba była nieco wyższa – 7789 tys., o ok. 11% więcej od liczby kobiet pracujących.

Tabela 1. Kobiety pracujące na własny rachunek w latach 2004-2012

Wyszczególnienie	2004	2006	2010	2011	2012
Pracujące w gospodarce (w tys.)	5819,0	6038,2	6513,3	6583,2	6619,5
Pracujące na rachunek własny (w tys.)	1394,1	1414,1	1563,3	1611,7	1630,5
Pracujące na rachunek własny poza rolnictwem (w tys.)	491,2	511,2	477,7	526,1	544,9
Procent przedsiębiorczyń wśród ogółu kobiet pracujących	8,4	8,5	7,3	8,0	8,2
Procent kobiet wśród ogółu przedsiębiorców (łącznie z prowadzącymi gospodarstwa indywidualne)	42,9	42,2	42,9	43,1	43,2
Procent przedsiębiorczyń (poza rolnictwem) wśród ogółu przedsiębiorców	14,8	15,3	13,1	14,1	14,4
Procent przedsiębiorczyń wśród ogółu pracujących	3,9	3,7	3,4	3,7	3,8

Źródło: opracowanie na podstawie: [GUS 2007, 2013a].

dane przez mężczyzn mają różną wielkość, natomiast firmy zakładane przez kobiety są przeważnie niewielkie².

W latach 2011-2012 ponad 1/4 mikroprzedsiębiorstw stanowiły firmy z udziałem kobiet. Najwięcej takich przedsiębiorstw funkcjonowało w pozostałej działalności usługowej (48%), zakwaterowaniu i gastronomii (44%) oraz opiece zdrowotnej (41%), najmniej w budownictwie (6%) oraz transporcie i logistyce (8%). W przemyśle takie przedsiębiorstwa stanowiły zaledwie 1/5 przedsiębiorstw, 1/3 w handlu (37%) oraz 1/4 w usługach ogółem (27%).

Firmy z udziałem kobiet częściej niż w przypadku pozostałych firm funkcjonowały 4 lata lub dłużej (71% w tej grupie do 65% w pozostałych). Nieznacznie większa różnica była wśród młodszych firm (dla podmiotów kobiet 29% i 35% dla podmiotów mężczyzn). Różnice te nie były jednak znaczące. Generalnie poziom przeżywalności firm uległ poprawie, tzn. zwiększył się z 62,3% w roku 2004 do 73,3% w roku 2012. W latach wcześniejszych, mimo korzystnej sytuacji gospodarczej, pierwszy rok przeżywało jedynie 2/3 firm, obecnie wskaźnik przeżycia wzrósł. Wskaźnik przeżywalności był większy w przypadku przedsiębiorstw z pra-

² Nie można przedstawić danych za poprzednie lata, bo nie prowadzono statystyk z uwzględnieniem płci.

ownikami najemnymi niż dla przedsiębiorstw niezatrudniających pracowników [Ministerstwo Gospodarki 2007; PARP 2013; Lisowska 2001].

Najwyższymi wskaźnikami przeżycia charakteryzowały się w 2011 r. przedsiębiorstwa z sekcji *Informacja i komunikacja* (88,2%), *Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* (87,3%), *Przemysł* (83,0%) oraz *Transport i gospodarka magazynowa* (80,0%), czyli te zakładane w większości przez mężczyzn. Najniższe wskaźniki miały natomiast: *Zakwaterowanie i gastronomia* (63,0%), *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją* (67,6%), *Edukacja* (69,6%), *Handel i naprawa pojazdów samochodowych* (69,7%). Te trzy pierwsze były w większości prowadzone przez kobiety [GUS 2013b].

Na koniec 2012 r. udział kobiet pracujących na własny rachunek (łącznie pracodawców, samozatrudnionych i pomagających członków rodzin) w ogólnej liczbie pracujących kobiet według form zatrudnienia wynosił 19% i był o 5% mniejszy od podobnego wskaźnika udziału mężczyzn przedsiębiorców w stosunku do liczby pracujących mężczyzn, wynoszącego 24%. Oznacza to, że kobiety częściej niż mężczyźni podejmują pracę najemną, a jeżeli już zdecydują się na pracę na własny rachunek, to rzadziej rozwijają działalność i zatrudniają pracowników. Jest to związane m.in. z dużą czasochłonnością prowadzenia biznesu, która utrudnia kobietom pełnienie funkcji rodzinnych i opiekuńczych.

Mimo przewagi liczebnej mężczyźni przedsiębiorcy ustępują kobietom pod względem wykształcenia³. W przypadku kobiet pracujących na własny rachunek 23% posiada wyższe wykształcenie, a takie ma tylko 14% mężczyzn przedsiębiorców. Ma to duże znaczenie, gdyż może motywować kobiety do większej aktywności w zakładaniu firm i rekompensować obserwowane słabości prowadzonych przez nie przedsiębiorstw (mniejszą skalę działalności w mniej dochodowych dziedzinach). Wyższe wykształcenie może również stać się szczególnym czynnikiem przewagi konkurencyjnej tej grupy społecznej. Uzasadnione więc jest wspieranie podwyższania kwalifikacji przez kobiety.

Wiek nie różnicuje przedsiębiorców. Średni wiek kobiet i mężczyzn, pracodawców i samozatrudnionych, wynosił 44 lata. Byli oni przeciętnie o 3 lata starsi od pracowników najemnych [PARP 2013]. W przypadku kobiet oznacza to, że decydują się one na podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej dopiero po „odchowaniu” dzieci. Zatem w celu zachęcenia kobiet do wcześniejszego podejmowania takich działań istotne są rozwiązania ułatwiające prowadzenie biznesu oraz godzenie obowiązków rodzinnych i zawodowych.

W Polsce niezależnie od statusu zatrudnienia zarówno większość kobiet (90%), jak i mężczyzn (95%) pracuje na pełny etat. Zwykle to więcej kobiet niż mężczyzn pracuje na niepełny etat. Pracujące kobiety dwa razy częściej niż pracujący męż-

³ W Polsce kobiety są lepiej wykształcone od mężczyzn. W 2002 r. odsetek kobiet z wyższym wykształceniem wynosił 10,5%, mężczyzn – 9,3%. W 2011 r. adekwatnie 19,1% i 14,8%. W danym okresie liczba kobiet z wyższym wykształceniem wzrosła dwukrotnie (z 1755,5 tys. do 3318,8 tys.), a mężczyzn półtorakrotnie (z 1448,1 tys. do 2375,9 tys.).

czyźni wykonują pracę na niepełny etat. W przypadku przedsiębiorców występują różnice między poszczególnymi grupami pracujących. Mianowicie: największa różnica między kobietami (15%) i mężczyznami (6%) pracującymi na niepełny etat była wśród samozatrudnionych (9% na niekorzyść kobiet), najmniejsza zaś wśród pracodawców (5% na niekorzyść kobiet). Jedynie w grupie pomagających członków rodzin mniej kobiet (28%) niż mężczyzn (35%) pracuje na niepełny etat (7% na niekorzyść mężczyzn). Generalnie w Polsce wskaźnik osób pracujących na niepełny etat jest niższy niż w innych krajach europejskich, co wskazuje na niedorozwój elastycznych form zatrudnienia.

Reasumując: dalszy rozwój przedsiębiorczości kobiet wymaga wsparcia o charakterze prawnym, ekonomicznym, edukacyjnym i organizacyjnym. Wśród nich duże znaczenie mają rodzaje wsparcia związane z równym traktowaniem na rynku pracy i w biznesie oraz ukierunkowane na ułatwianie godzenia obowiązków zawodowych i rodzinnych (por.: [Lisowska 2010; Gawrycka i in. 2011; Kurowska (red.) 2011]).

4. Ocena zmian zachodzących w Polsce

Polska jako członek UE jest zobligowana do wdrażania unijnych uregulowań w zakresie równego traktowania oraz włączenia kwestii płci do poszczególnych obszarów polityki, co stara się czynić. Znajduje to wyraz zarówno w polskim prawodawstwie, jak i podejmowanych działaniach i inicjatywach, które przekładają się na określone efekty. W tabeli 2 przedstawiono syntetyczną ocenę realizacji celów i wymogów unijnych z zakresu polityki równościowej oddziałujących na rozwój przedsiębiorczości kobiet w naszym kraju. Niestety, obowiązujące wymogi co do rozmiarów opracowania uniemożliwiają zamieszczenie szerszego komentarza do zmian.

Tabela 2. Wyniki oceny

Wyszczególnienie – cel/wymogi UE	Opis sytuacji w Polsce	Trend zmian
1	2	3
Zasada równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy	Wprowadzono zmiany w głównych aktach prawnych (Konstytucji RP, Kodeksie pracy), zapisy do ustawy o promocji i zatrudnieniu, zobowiązano do jej przestrzegania w projektach realizowanych z funduszy UE.	Pozytywny, ale realizacja zbyt powolna
Zasada równości w prowadzeniu biznesu	Brak odrębnych uregulowań.	<i>Constans</i>
Zwiększenie wskaźnika zatrudnienia do 75% w 2020 r.	W 2004 r. wskaźnik zatrudnienia K wynosił 38,5%, a w 2012 r. 42,9%.	Pozytywny, ale zbyt wolne zmiany

Tabela 2, cd.

1	2	3
Zwiększenie wskaźnika aktywności zawodowej	W 2004 r. wskaźnik ten wynosił 47,9%, w 2012 r. 48,1%, zwiększyła się liczba przedsiębiorczyń.	j.w.
Zmniejszenie bezrobocia wśród K	W 2004 r. stopa bezrobocia K wynosiła 19,5%, a w 2012 r. 14,2%.	j.w.
Zniwelowanie różnic w płacach K i M	W 2004 r. różnica ta wynosiła 16%, w 2011 r. 4,5%, a w 2012 r. 6,4%.	Pozytywny, nawet na tle UE, gdzie średni wskaźnik w 2004 r. wynosił 17,5%, a w 2012 r. 16,4%
Zwiększenie liczby K we władzach spółek do 40%	Zwiększał się udział K w zarządach do 2012 r., a w 2013 r. zmalał; cel nieosiągnięty.	Pozytywny, ale zbyt powolny
Zapewnienie opieki przedszkolnej dla 90% dzieci w wieku 3-6 lat i 30% dzieci w wieku do lat 3	Od 1989 r. do 2010 r. malała liczba placówek, od 2010 r. nieznacznie wzrosła; wskaźnik UE nie jest osiągnięty.	Do 2010 r. ujemny, od 2010 r. dodatni, ale nieadekwatny do potrzeb
Rozwój usług społecznych w zakresie różnych form opieki pozarodzinnej	Rozwój form opieki nad osobami starszymi i niesamodzielnymi w sektorze pozarządowym.	W sektorze prywatnym pozytywny, ale zbyt wolny; w sektorze państwowym <i>constans</i>
Zmiany w przepisach o urlopie macierzyńskim, rodzicielskim i ojcowskim	Wydłużono urlop macierzyński, wprowadzono rodzicielski i ojcowski dla osób pracujących na podstawie różnych umów.	Pozytywny, ale uregulowania nie są adekwatne dla przedsiębiorczyń
Podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji K	Rośnie liczba kobiet z wyższym wykształceniem, ale niezbyt wysoki jest wskaźnik kształcenia ustawicznego wśród kobiet.	Pozytywny, ale zbyt wolne zmiany
Rozwój programów WLB (<i>Work Life Balance</i>) i inicjatyw genderowych	Działania na rzecz zmiany stereotypów w postrzeganiu ról K i M, kształtowania partnerskich stosunków w rodzinie; powołanie Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania K i M; powstanie różnych instytucji promujących przedsiębiorczość K (Klub Kobiet Przedsiębiorczych, Ambasada Kobiet Biznesu, Ambasada Przedsiębiorczości Kobiet, Międzynarodowe Forum Kobiet, Stowarzyszenie Europejskie Forum Właścicielek Firm i inne); inicjatywy (np. „Firma równych szans”, Plan działania na rzecz przedsiębiorczości 2020); aktywizacja zawodowa i pomoc K poprzez różne programy, realizowane m.in. przez PKPP Lewiatan, Polską	j.w.

1	2	3
	Izbę Gospodarczą Importerów, Eksporterów i Kooperacji, ZARR i inne; wymiana dobrych praktyk i inne.	
Rozwój elastycznych form zatrudnienia	Nieprawidłowe podejście do tych form powoduje wykorzystywanie pracowników, co nie sprzyja ani jakości pracy, ani godzeniu obowiązków rodzinnych i zawodowych.	<i>Constans</i> w odniesieniu do przedsiębiorczyń

K – kobiety, M – mężczyźni.

Źródło: opracowanie własne.

5. Zakończenie

Oceniając realizację polityki równościowej i zatrudnienia przez pryzmat rozwoju przedsiębiorczości kobiet w badanym okresie, widać, że w Polsce zaszło wiele pozytywnych zmian. Nie są one wystarczające, często bywają wprowadzane z opóźnieniem czasowym w stosunku do terminów wyznaczanych przez UE i nie zawsze wprowadzone rozwiązania uwzględniają specyfikę pracy przedsiębiorczyń. Odpowiadając na pytanie postawione we wstępie, można więc powiedzieć, że wskazane są dalsze działania (m.in.: eliminowanie panujących stereotypów, edukacja, większa liczba instytucji kontrolujących i wymuszających przestrzeganie prawa oraz monitorujących postęp w równouprawnieniu i niedyskryminowaniu kobiet), które ułatwią kobietom podejmowanie działalności gospodarczej, a jednocześnie polepszą wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia.

Literatura

- Gawrycka M., Wasiluk J., Zwiech P., 2011, *Szklany sufit i ruchome schody kobiet na rynku pracy*, CeDeWu, Warszawa.
- GUS, 2007, *Pracujący w gospodarce narodowej w 2006 roku*, Warszawa.
- GUS, 2013a, *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013*, Warszawa.
- GUS, 2013b, *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2007-2011*, Warszawa.
- Kryk B., Kotnis M., 2014, *Business activity conducted by Polish women quoting the example of startups in West Pomeranian voivodship*, [w:] Hogeфорster M., Jarke P. (eds.), *Innovative SMEs by the Gender and Age around the Mare Balticum*, Published Baltic Sea Academy, vol. 13, Hamburg.
- Kurowska A. (red.), 2011, *Prawo sprzyjające przedsiębiorczości kobiet w Polsce. Rekomendacje zmian*, PARP, Warszawa (na prawach rękopisu).
- Lisowska E., 2001, *Przedsiębiorczość kobiet w Polsce na tle krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

- Lisowska E., 2010, *Równouprawnienie kobiet i mężczyzn w społeczeństwie*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Ministerstwo Gospodarki, 2007, *Polska. Podstawowe wielkości i wskaźniki w latach 1995-2006*, Warszawa.
- PARP, 2013, *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012*, Warszawa.
- Sprawozdania KE „Równość kobiet i mężczyzn” za lata 2010-2013, 2010-2013, Bruksela, <http://ec.europa.eu> (15.02.2015).

DEVELOPMENT OF WOMEN’S ENTREPRENEURSHIP IN POLAND AS A FORM OF EU POLICY IMPLEMENTATION OF GENDER EQUALITY AND EMPLOYMENT

Summary: Encouraging women to take up self-employment is important from the point of view of implementation of gender equality policy, employment and economic growth. For this reason actions are taken to stimulate entrepreneurship among women. The purpose of this article is to present the development of the entrepreneurship among women in Poland after its accession to the EU in the context of the EU requirements and an attempt to answer the question: Are actions still needed to support this process? The article uses the method of analysis of legal acts and statistical data from reports and statistical studies on this problem. This enabled an indication of trends and their assessment.

Keywords: policy of equality and employment, women’s entrepreneurship.